

Redactioneel

Het is niet gebruikelijk dat de redactie zich tot de lezer richt bij het verschijnen van een nieuwe aflevering van de *Bijdragen en Mededelingen*. Maar dit keer is daar een wel heel bijzondere aanleiding toe. Zoals de leden van het Historisch Genootschap al eerder in de *Nieuwsbrief* konden lezen, heeft dr. Gees van der Plaat eind vorig jaar haar dienstverband als directeur van het bureau van het Genootschap en daarmee ook als eindredacteur van de *Bijdragen* beëindigd. ‘Leeftijdgebonden ontslag’, heet dat in ambtelijke termen, maar als er bij iemand ooit duidelijk was dat leeftijd in het geheel geen reden was om de werkzaamheden te beëindigen, dan was dat wel het geval bij Gees van der Plaat. Ruim vijfendertig jaar, eigenlijk sinds het begin van de *Bijdragen en Mededelingen* in hun huidige vorm, heeft Gees er samen met de redactie voor gezorgd dat telkens weer een mooi nummer van het tijdschrift naar de leden en abonnee’s kon worden gezonden. Ooit door E. H. Kossmann, de eerste voorzitter van de redactie van het uit een fusie voortgekomen tijdschrift, uit Groningen meegenomen om het bureau en het tijdschrift te bestieren, heeft zij zich ontwikkeld tot één van de centrale personen in historisch Nederland. Iedereen die wel eens met het tijdschrift te maken heeft gehad – als auteur, recensent, lid van de redactie of referent – kent haar en zal haar doortastende, laconieke maar ook vasthoudende manier van optreden hebben leren waarderen. De opgewekte toon waarop zij de ontwikkelingen in historisch Nederland en die in het Genootschap in het bijzonder besprak – het leek wel of zij nergens tegenop zag en altijd wel een oplossing voor een probleem had – heeft in ieder geval de vergaderingen van de redactie tot een onveranderlijk genoeglijke ervaring gemaakt. Gees heeft heel wat redacteurs zien gaan en komen en ook ettelijke hoofdredacteurs versleten – dominante, diplomatieke, ijdele en plooibare. Met ieder van hen kon zij goed samenwerken, maar altijd hield zij daarbij scherp het oog gericht op de kwaliteit van het tijdschrift. Dat de *Bijdragen en Mededelingen* zoals dat nu heet een A-tijdschrift zijn geworden – de hoogste categorie – is in zeer belangrijke mate aan de inbreng en de inzet van Gees te danken. Wij zullen ons nog vaak afvragen: wat zou Gees hier van denken? Overigens blijft zij betrokken bij de voorbereiding van het International Congress of Historical Sciences dat in 2010 in Amsterdam zal worden gehouden.

Het is echter voor de redactie een grote geruststelling dat de plaats van Gees inmiddels is ingenomen door dr. Leonie de Goei. Met ingang van 1 januari 2008 heeft zij de functie van directeur van het bureau van het KNHG en eindredacteur van de *Bijdragen en Mededelingen* op zich genomen. Haar achtergrond is een andere dan die van Gees van der Plaat. Leonie heeft sociale en economische geschiedenis gestudeerd in Utrecht en was tot voor kort als senior onderzoeker verbonden aan het Trimbos-instituut in Utrecht en aan het Onderzoeksinstituut voor Cultuur en Geschiedenis van de Universiteit Utrecht. Zij heeft vele jaren ervaring opgebouwd als onderzoeker op het terrein van de geschiedenis van de psychiatrie en de geestelijke gezondheidszorg en als redacteur van het *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*. De

redactie en het bestuur van het Genootschap hebben er het volste vertrouwen in dat zij met even bekwame hand het werk van het bureau en het redactiesecretariaat zal leiden. Dit nummer is het eerste waarvoor zij tekent.

Dan is er nog een minder plezierig punt. Ook bij het produceren van een kwalitatief hoogstaand tijdschrift als de *Bijdragen* gaat wel eens wat mis. In aflevering 4 van de jaargang 2007 zijn helaas fouten geslopen in de annotatie van de bijdragen van Jan van Herwaarden, Eddy Put, Dirk Leyder en Wessel Krul. De laatste noot van het ene artikel is de eerste noot van het daaropvolgende artikel geworden. De redactie biedt de auteurs haar verontschuldiging en verwijst de lezers naar de website van de *Bijdragen*, waar de artikelen wel voorzien zijn van de juiste noten.

Ten slotte een enkele opmerking over de recensies. Vanaf de tweede aflevering van de vorige jaargang is het tijdschrift uitgebreid met een rubriek webrecensies. De introductie daarvan werd ingegeven door het feit dat er over de geschiedenis van de Nederlanden meer wordt gepubliceerd dan in de (papieren) *Bijdragen* kan worden gerecenseerd. Voortaan zullen standaard alle recensies op de website worden gepubliceerd en zal een aantal recensies worden geselecteerd om ook in de papieren versie te worden gepubliceerd. Welke recensies dat zijn, wordt beoordeeld door de redactie, die daarbij vooral aandacht zal besteden aan de relevantie en reikwijdte van het besproken boek. Omdat de laatste jaargangen digitaal alleen beschikbaar zijn voor leden van het KNHG, heeft dit tot gevolg dat auteurs van webrecensies die (nog) geen lid zijn van het Genootschap hun eigen recensies niet kunnen inzien. Vooralsnog krijgen zij daarom na plaatsing van hun recensie tijdelijk een speciale toegangscode die ook de rest van de inhoud van de *Bijdragen* voor hen beschikbaar maakt. Maar de digitalisering van het tijdschrift staat niet stil; de redactie zal daar zeker en vast nog wel eens op terugkomen.

Namens de redactie,
Klaas van Berkel

‘Zodat mijn verbanning tegelijk jouw straf is.’

Bloei, verval en migratie van wetenschap in de Republiek en de Spaanse Nederlanden¹

ANGELO DE BRUYCKER EN DJOEKE VAN NETTEN

Inleiding

‘*Ut simul exilium sit tua poena meum*’: ‘Zodat mijn verbanning tegelijk jouw [Flandria] straf is.’ Zo omschreef de humanistische geleerde en dichter Daniel Heinsius (1580-1655), uit Gent afkomstig maar in de Noordelijke Nederlanden opgegroeid en opgeleid, de negatieve gevolgen van de migratiestroom naar het Noorden.

In de Zuidelijke Nederlanden (nu behorend tot België) bloeide de wetenschappen in het tweede en derde kwart van de zestiende eeuw. Voor de Noordelijke Nederlanden (het huidige Nederland; de zeventiende-eeuwse Republiek) wordt de topperiode van wetenschapsbeoefening een eeuw later aangewezen. Historiografen die een verband leggen tussen beide bloeitijden trekken net als Heinsius een lijn van Zuid naar Noord, waarbij aan de rol van de massale migratie in noordelijke richting groot belang wordt gehecht. De bloei van de natuurwetenschap in het Noorden zou dan niet alleen voortkomen uit, maar zelfs ten koste gegaan zijn van de bloei in het Zuiden.

Dit traditionele beeld stamt uit de negentiende eeuw en heeft doorgewerkt tot in de moderne, zelfs eneeentwintigste-eeuwse geschiedschrijving.² Het is veelvuldig terug te vinden in de historiografie, zonder dat er veel kanttekeningen bij geplaatst zijn. Ondanks de plausibiliteit van de these is het zeer wel mogelijk om tot een meer genuanceerd beeld te komen.

Dit artikel zal voor een belangrijk deel historiografisch van aard zijn. Allereerst beschrijven wij het bovengenoemde traditionele beeld – door ons aangeduid als de ‘continuïteit-in-een-geschikter-milieu-these’ – en haar historiografische traditie. Vervolgens komt de plausibiliteit van deze veelvoorkomende these aan de orde. Daarna nuanceren en bekritisieren we het bestaande beeld. Deze nuanceringen hebben vooral betrekking op de timing van de zogenaamde verval- en bloeiperiodes, en zullen voor het Zuiden en het Noorden apart worden uitgewerkt. Het verschil in sociaal-culturele omstandigheden is het onderwerp van de daaropvolgende paragraaf. Daarin stippen we een aantal belangrijke aspecten aan: een diepgaande analyse vereist meer en nieuw (detail)onderzoek. Wel geven we aanzetten voor dergelijk onderzoek in

¹ Dit artikel is geschreven in het kader van het VNC-FWO-NWO project ‘Voor en na de scheiding. Natuurwetenschap in de Nederlanden 1550-1650’, aangevraagd door prof. dr. K. van Berkel en prof. dr. G. Vanpaemel. Met veel dank aan hen, referenten en redactie voor het commentaar op eerdere versies van dit artikel.

² Zie de bibliografische verwijzingen in de noten 9 en 10.